

Fas Siyasi Sisteminin Evrimi

Makhzen'in Otoriter Esnekliği ve Sosyo-Kültürel Hayata Etkileri (1956-Günümüz)

Fas Krallığı, 1956'da bağımsızlığını kazandığından bu yana meşruti monarşi ile yönetilmektedir. Ancak bu yapı, gücün geleneksel olarak Kraliyet Kurumu'nda (Makhzen) toplandığı, parlamento ve hükümetin ise sınırlı yetkilere sahip olduğu "yürütmeci monarşi" olarak bilinen karma bir rejim olarak işler. Bu siyasi sistemin evrimi, sadece devlet yönetiminin biçimini belirlemekle kalmamış, aynı zamanda Fas toplumunun sosyo-kültürel kimliğini, muhalefet kültürünü ve toplumsal cinsiyet rollerini de kökten etkilemiştir. Bu çalışma, Fas siyasi sisteminin bağımsızlık sonrası dönemdeki üç ana evresini inceleyerek, bu evrelerdeki siyasi dönüşümlerin Fas toplumunun sosyal ve kültürel yaşamındaki değişimlere nasıl yön verdiğini detaylıca analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Fas'ın siyasi tarihi, Kraliyet Otoritesi'nin mutlak merkeziliğini koruyarak toplumsal ve kültürel yaşamı şekillendiren üç ana döneme ayrılabilir. Bu dönemler, siyasi sistem ile toplum arasındaki gerilimi ve karşılıklı etkileşimi en iyi şekilde göstermektedir.

1. Mutlakiyetçi Konsolidasyon ve "Kurşun Yılları" (II. Hasan Dönemi: 1961-1990'lar)

Bu dönem, Kral II. Hasan'ın otoritesini pekiştirdiği ve siyasi muhalefetin şiddetle bastırıldığı bir konsolidasyon sürecidir. Rejim, otoritesini meşrulaştırmak için hem geleneksel dini unvanlara hem de sert güvenlik mekanizmalarına dayanmıştır.

Siyasi Sistemin Niteliği: Makhzen'in Mutlak Gücü

Güç Merkezileşmesi: Bağımsızlık sonrası güçlü olan İstiklal Partisi gibi milliyetçi partiler siyasi alandan tasfiye edildi veya Kraliyet'in kontrolüne alındı. Anayasa, sık sık değiştirilse de, her zaman Kral'ı devleti yöneten nihai merci olarak konumlandırdı. Kral, Dışişleri, İçişleri, Savunma ve Dini İşler gibi egemenlik alanlarını doğrudan yönetti.

"Kurşun Yılları" (Les | Années | de | Plomb): Özellikle 1960'ların ortasından 1980'lerin sonuna kadar süren bu dönemde, siyasi muhalefet (solcu öğrenciler, sendikacılar, cumhuriyetçiler) yoğun devlet şiddetiyle karşılaştı. Hapishaneler, siyasi tutukluların merkezi oldu. **Sosyo-Kültürel Etkisi:** Sessizlik ve Homojenleştirme Siyasi Sosyalleşme: Baskı kültürü, siyasi tartışmaların kamusal alandan çekilmesine ve ev içine, özel alana hapsolmasına yol açtı. Bireylerde yüksek bir otosansür mekanizması gelişti. **Dini Kontrol:** Kral, Amîr al-Mu'minîn (Müminlerin Komutanı) unvanını kullanarak dini alanı tamamen kontrol altına aldı. Bu, siyasal İslam akımlarının güçlenmesini önlemeye yönelik bir stratejiydi, ancak aynı zamanda devletin vaazları ve dini eğitim kurumlarını da şekillendirdi.

Kültürel Homojenleştirme: Eğitimpolitikaları, tek bir Arap-İslamulusal

kimliğini güçlendirmeye odaklandı. Bu, Fas nüfusunun önemli bir bölümünü oluşturan Amazigh (Berberi) dilinin ve kültürünün kamusal alanda, eğitimde ve medyada sistematik olarak marjinalleştirilmesi anlamına geliyordu.

2. Kontrollü Serbestleşme ve Büyük Sosyal Reformlar (VI. Muhammed Dönemi: 1999–). VI.

Muhammed'in tahta çıkışı (1999), siyasi sistemin meşruiyetini yeniden tesis etmek ve toplumsal hoşnutsuzluğu azaltmak için yukarıdan yönetilen bir liberalleşme sürecini başlattı. Bu dönem, siyasi sistemin gücünü kullanarak toplumsal normları değiştirebildiğini gösterdi. Siyasi Sistemin Niteliği: Geçmişle Yüzleşme ve Katılımı Artırma *Hak ve Uzlaşma Komisyonu (IER)*: 2004 yılında kurulan IER, "Kurşun Yılları"ndaki insan hakları ihlallerini inceledi, mağdurlara tazminat ödenmesini sağladı ve devlet adına özür diledi. Bu mekanizma, bölgedeki diğer otokratik rejimlerden farklı olarak, otoriter esnekliği ve kendi geçmişiyle hesaplaşma kapasitesini göstermeyi amaçladı. **Muhalefetin Entegrasyonu:** Solcu muhalefet liderleri (örneğin Abderrahmane Youssoufi) hükümet kurmaya davet edildi. Bu, muhalefeti sistemin içine çekerek radikalleşmesini önleme stratejisiydi. **Sosyo-Kültürel Etkisi:** Kadın Hakları ve Kimliklerin Kabulü Yolunda Adımlar Aile Kanunu Reformu (Moudawana - 2004): Kraliyet'in direkt talimatıyla kabul edilen bu kanun, Fas'ın sosyal yaşamında bir dönüm noktası oldu. Kadınları ailenin reisiyle eşit konuma getirdi, evlenme yaşını 18'e çıkardı ve çok eşliliği neredeyse imkânsız hale getirdi. Bu reform, İslami referanslara dayansa da, Kraliyet otoritesinin geleneksel normlara meydan okuyarak toplumsal cinsiyet eşitliği alanında köklü bir değişim yaratabileceğini gösterdi.

Amazigh Kimliğine Yönelim: Kral VI. Muhammed, Amazigh kültürünün ve dilinin ülkenin bir parçası olduğunu kabul eden açıklamalar yaptı ve 2001'de Kraliyet Amazigh Kültürü Enstitüsü'nü (IRCAM) kurdu. Bu, kültürel çoğulculuğa doğru atılan önemli, ancak temkinli bir adımdı.

3. Arap Baharı ve Anayasal Reformlar (2011–Günümüz) 2011'deki bölgesel ayaklanmalar (Arap Baharı), Fas'ta da 20 Şubat Hareketi adıyla protestolara neden oldu. Kraliyet, sistemin bekasını sağlamak için hızlı ve kontrollü bir reform süreci başlattı.

Siyasi Sistemin Niteliği: Hibrit Rejimin Güçlendirilmesi

2011 Anayasası: Yeni anayasa, hükümetin yetkilerini genişleterek Başbakan'ı hükümetin başı olarak tanımladı ve mecliste en çok oyu alan partinin hükümeti kurmasını zorunlu kıldı. Ancak anayasa, Kral'a tanınan yetkileri (Yüksek Güvenlik Konseyi Başkanlığı, ordu başkomutanlığı, dinî liderlik) muhafaza etti. Bu, Fas rejiminin hibrid (melez) yapısını pekiştirdi.

Siyasal İslam'ın Yönetime Entegrasyonu: Reformlar sayesinde 2011 ve 2016 seçimlerini kazanan ılımlı İslamcı parti Adalet ve Kalkınma Partisi (PJD) hükümeti kurdu. Bu, Kraliyet'in siyasal İslam'ı, siyasi alana kontrollü bir şekilde entegre etme ve böylece radikal muhalefeti zayıflatma stratejisinin bir sonucuydu.

Sosyo-Kültürel Etkisi: Kimliklerin Anayasal Güvencesi

Anayasal Çoğulculuk: 2011 Anayasası, Amazigh dilini resmen Arapça ile birlikte devletin resmi dili olarak kabul ederek Fas'ın kültürel ve dilsel çoğulculuğunu anayasal güvence altına aldı.

Sivil Toplumun Canlanması: Siyasi açılım ve yeni anayasa, sivil toplumun daha fazla alanda faaliyet göstermesini sağladı. Yolsuzluk, bölgesel eşitsizlikler ve sosyal adalet gibi konular, gösteriler ve sivil toplum örgütleri aracılığıyla daha görünür hale geldi.

Fas'ın siyasi sistemi, tarihsel süreç boyunca otoriter esneklik mekanizması üzerinden Monarşinin merkeziliğini korumuştur. II. Hasan dönemindeki mutlak otoriterlik, toplumsal yaşamı ve kültürel kimlikleri baskılayarak; VI. Muhammed dönemindeki kontrollü reformlar (özellikle Moudawana ve Amazigh kimliğinin anayasal tanınması), siyasi sistemin meşruiyetini korumak için toplumsal taleplere stratejik olarak yanıt verme yeteneğini göstermiştir.

Bugün Fas, melez bir rejim olarak hem demokratik görünümler sunmakta hem de Kral-Makhzen ikilisi tarafından yönetilmektedir. Siyasi sistem, toplumsal ve kültürel yaşamı ilerleten (kadın hakları, dil tanıma) reformlara öncülük etmiştir, ancak bu reformların nihai hızını ve kapsamını belirleyen otorite daima Kraliyet Kurumu olmuştur.

Hükümet Bakanları

Başbakan

Fas Parlamentosu

Kadınlar Aile Kanunu'nda değişiklik talebiyle gösteriler düzenledi

kaynaklar;

Miller, Susan Gilson. A History of Modern Morocco. Cambridge University Press, 2014.

Maghraoui, Abdeslam. Monarchical Authority in a Hybrid Regime: The Case of Morocco.

Vermeren, Pierre. Le Maroc de Mohammed VI: La Transition Inachevée. Fayard, 2011.

Zoubir, Yahia H. Kings and People: The Western Sahara and Moroccan Foreign Policy. Routledge, 2015.